

*Олена Леонідівна Львова,  
старший науковий співробітник  
відділу теорії держави і права  
Інституту держави і права  
ім. В. М. Корецького НАН України,  
кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник*

## ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ ЯК ЦІННІСНА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Зовсім нещодавно в Україні можна було констатувати відсутність чіткої ідеологічної позиції держави та суспільства стосовно певних правових цінностей, зокрема таких, як природні права людини, її свобода, рівність, честь і гідність, верховенство права тощо. Вказаному сприяло тоталітарне минуле Української РСР. І навіть набуття нашою державою незалежності у 1991 р. не спроможне було припинити руйнівний вплив ідеології комуністичної спадщини, за якої людина, її права та свободи перебували під тотальним контролем держави. Прийняття Україною Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1991 р., поступова зміна законодавства тощо не змінили свідомості більшості людей, особливо тих, хто перебував при владі і продовжував при ній залишатися, хоча й за умов вже іншого політичного режиму. Для зміни світоглядних позицій і цінностей потрібно було ще чимало років ідеологічної боротьби.

Р. Кириченко писав, що після 1991 р. українське суспільство стало безідейним. Генерацією ідей займалися зазвичай лише дві сили: провладна сила та праві. Якщо провладним силам певна ідеологія потрібна була як надбудова для легітимації свого панування, то націоналістичні сили, спираючись на старий ідейний багаж, показували подеколи прагнення до встановлення тотальної ідеології, а у всіх інших випадках їх модель виявилася нежиттєздатною в наших умовах. Влада (передусім колишня номенклатура) була зацікавлена у певній політичній ідеології як механізмі тотального контролю над суспільством [1].

Ідеологія як явище має на меті представити у ролі цінності певні переконання та ідеї, які стануть основою для тих перетворень, які відбуватимуться у напрямі наближення українського суспільства до європейських цінностей. Вказаним і обумовлюється актуальність вивчення правової ідеології в контексті сучасних євроінтеграційних процесів.

Отже, ця проблема має два ракурси: з одного боку, сучасна правова ідеологія перебуває у процесі звільнення від ідеології тоталітаризму, з другого — прямує до європейських ліберальних цінностей, які, внаслідок культурної і духовної спадщини українського народу, часом не спроможні з'єднатися з його світоглядною позицією.

З огляду на це мета статті полягає в аналізі правової ідеології як ціннісної складової євроінтеграційних процесів нашої держави та з'ясуванні суперечливих питань щодо ідеології лібералізму.

Проблемі правової ідеології, у тому числі правових цінностей, основоположних прав і свобод людини та громадянина, у науковій літературі приділено увагу у працях таких вітчизняних та зарубіжних учених, як С. Алексєєв, В. Бабкін, М. Вітрук, М. Козюбра, О. Костенко, С. Лисенков, О. Лукашова, М. Михальченко, В. Нерсисянц, Н. Оніщенко, П. Рабінович, О. Скаун, М. Цвік та ін.

Філософсько-правовий вимір ідеології, правової зокрема, відображається у наукових доробках В. Бачиніна, В. Брюггера, М. Козловець, О. Костенка, М. Михальченко, Ю. Оборотова, Ю. Римаренко, С. Сливки, Ю. Шайгородського та ін.

Під ідеологією зазвичай розуміють систему правових, політичних, моральних, релігійних, естетичних і філософських поглядів та ідей, в яких усвідомлюється й оцінюється ставлення людей до дійсності. Вона наділена відносною самостійністю і справляє вплив на суспільство або при-

скорюючи, або гальмуючи його розвиток [2, с. 475]. В. Бабкін наголошує, що ідеологія нині має бути «не довільним набором догм, упереджених уявлень панівних верств населення, приправлених міфами та облудними обіцянками, а чітко визначеною, глибоко обґрунтованою програмою суспільного розвитку, що спирається на наукові дослідження і висновки» [3, с. 70].

Ідеологія різноманітних суспільств має свої особливості передусім через їх історію, традиції, ментальність, культуру тощо. Тому будь-які державно-правові зміни в Україні у напрямі європейських стандартів мають знайти світоглядне сприйняття нашим суспільством.

Нинішня Європа побудована на триєдиних цінностях: природні права людини, демократія (для Європи це ліберальна демократія) та верховенство права. Ці цінності взаємопов'язані між собою. Не може бути справжньої демократії, якою є ліберальна демократія, без урахування і реалізації природних прав людини, не може бути верховенства права, якщо не реалізовані права людини. В основі цих цінностей — свобода [4].

Тобто наша держава, ступаючи на шлях євроінтеграційних перетворень, має орієнтуватися не лише на видиме, зовнішнє покращення у певних сферах життя суспільства, а й передусім на ідеологічний характер таких перетворень.

Відповідно до ст. 15 Конституції України у державі відсутня офіційна ідеологія, однак сама Конституція як Основний Закон держави і є проявом ідеології, яка звеличує ідеї та цінності, серед яких людина, її права і свободи, рівність, честь і гідність, демократизм, принцип верховенства права тощо.

Зокрема, М. Михальченко попереджав про наслідки відсутності офіційної державницької ідеології (як ідеології держави), ніби передбачаючи сучасні події. Він зазначав, що це «спонукає не до консолідації суспільства, а до його розшарування за національними, мовними, релігійними та культурними ознаками, неухильно веде до взаємної опозиційності, протидії і навіть протистояння виокремлених національно-культурних сегментів поки що цілісної держави» [5, с. 196].

Ідеологія, як наголошує М. Козловець, сприяє усвідомленню нацією своєї сутності, тотожності й цінності, вона є одним із основних вимірів єдності й національної ідентичності [6, с. 439].

Саме брак об'єднавчої національно-державної ідеології є однією з причин розгулу сепаратизму, анархії та інших деструктивних тенденцій. Відсутність державної, демократично орієнтованої ідеології призвела до штучної ідеологізації функцій влади регіонального рівня, до проблем свободи слова і розвитку інститутів громадянського суспільства. Її відсутність гальмує і духовно-культурний розвиток української нації та національних меншин, цілком і повністю спростовує певною мірою прийнятне змістове підґрунтя існування української державності [6, с. 444].

Безсумнівно, держава повинна мати обґрунтовану, ціннісно-орієнтовану ідеологію, яка стане дороговказом для політичної, правотворчої, правозастосовної діяльності державних органів, а також відповідним передбачуванням очікуванням громадян стосовно майбутнього правового життя як країни, так і їх особистого майбутнього.

В Україні влада (як і народ) історично практикує європейські спільні демократичні цінності. Це впливає зі ст. 1 Основного Закону, яка проголошує країну демократичною, суверенною і незалежною, соціальною, правовою державою.

У різний час Україна підписала низку міжнародних угод, завдяки чому взяла на себе реалізацію європейських спільних демократичних цінностей: прав людини, верховенства права і конституційної демократії [7].

Відповідно до європейських стандартів максимально наближеним до ідеального є таке суспільство, в якому створені належні умови, що мають забезпечити усім громадянам рівні стартові можливості для розвитку і застосування їхніх потенційних здібностей, досягнення суб'єктивно привабливих і водночас соціально значущих цілей як умови реалізації найголовнішої соціально-психологічної потреби особистості — потреби в самовизначенні та самоствердженні. Політична, моральна та суспільна безпека й свобода кожної людини — важливий елемент європейських цінностей [8].

О. Петришин формулює вимоги, яким має відповідати правова ідеологія в демократичній, правовій державі. Так, на думку вченого, правова ідеологія повинна: 1) формуватися на основі пріоритету загальнолюдських стандартів і цінностей, зокрема, верховенства права і закону,

принципів демократії, прав і свобод людини та громадянина тощо; 2) будуватися на критичному сприйнятті вітчизняного і зарубіжного історичного досвіду, вивченні нових поглядів та підходів до правових явищ; 3) орієнтуватися на досягнення соціального і політичного компромісу, раціональне поєднання інтересів особи, суспільства і держави, виходячи при цьому з тези, що саме людина, її права та свободи визнані найвищою соціальною цінністю [9, с. 710].

Яскравим свідченням наближення України до вказаних вимог є прийняття 9 квітня 2015 р. Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» (далі — Закон) [10].

Закон показує кардинальну зміну ідеологічної парадигми політики нашої держави і спрямованість на європейські зразки та цінності. Зокрема, зазначається, що Верховна Рада України від імені Українського народу — громадян України всіх національностей, приймає цей Закон, спираючись на положення Загальної декларації прав людини Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН), беручи до уваги резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1096 (2006) від 27 червня 1996 р. щодо ліквідації спадщини колишніх комуністичних тоталітарних систем, № 1481 (2006) від 26 січня 2006 р. щодо необхідності міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів, № 1495 (2006) від 12 квітня 2006 р. щодо боротьби з відродженням нацистської ідеології, № 1652 (2009) від 29 січня 2009 р. щодо відношення до пам'ятників, що мають суперечливу історичну інтерпретацію у державах — членах Ради Європи, резолюцію Парламентської Асамблеї ОБСЄ № SC (09) 3 R від 29 червня — 3 липня 2009 р. щодо неприпустимості звеличення тоталітарних режимів, відкриття історичних та політичних архівів, вивчення тоталітарної спадщини та підвищення поінформованості громадськості, декларацію Європейського Парламенту від 23 вересня 2008 р. щодо проголошення 23 серпня днем пам'яті жертв сталінізму і нацизму, резолюцію Європейського Парламенту від 23 жовтня 2008 р. у пам'ять про Голодомор — штучний голод в Україні 1932–1933 рр., резолюцію Європейського Парламенту від 2 квітня 2009 р. щодо європейської свідомості та тоталітаризму, Спільну заяву з нагоди 70-х роковин Голодомору — Великого голоду 1932–1933 рр. в Україні, прийняту на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН тощо.

Відповідно до ст. 2 Закону комуністичний та націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими 1917–1991 рр. в Україні визнаються злочинними та такими, що проводили політику державного терору, яка характеризувалася численними порушеннями прав людини у формі індивідуальних та масових вбивств, страт, смертей, депортацій, катувань, використання примусової праці та інших форм масового фізичного терору, переслідувань з етнічних, національних, релігійних, політичних, класових, соціальних та інших мотивів, заподіяння моральних та фізичних страждань під час використання психіатрії у політичних цілях, порушень свободи совісті, думки, вираження поглядів, свободи преси та відсутності політичного плюралізму та у зв'язку з цим засуджуються як несумісні з основоположними правами і свободами людини та громадянина.

Отже, для України важливою є інтерпретація найкращих міжнародних зразків права до власного законодавства. Зокрема, європейське право, що відповідає найсуворішим вимогам до будь-якого права, вносить багато нового й цікавого до теорії та практики сучасної юриспруденції, що, відповідно, формує правову ідеологію українського суспільства.

М. Козловець пише про так звану інтегративну ідеологію, яка, будучи співзвучною ментальним і національним складовим суспільної свідомості народу, розкриватиме сутність української державності через систему життєво важливих цінностей, покликана згуртувати українську націю, визначити ієрархію вищих національних інтересів та завдань, сформуванати нову національну ідентичність. Серцевиною цієї ідеології повинна стати людина, її матеріальне благополуччя, розвиток духовного потенціалу, творчих здібностей і фізичної досконалості. Конституція України проголосила принципово нову роль держави у відносинах з особою, закріпила перехід від пануючої в минулому ідеології «домінування держави» над людиною до нової — «служіння держави» інтересам людини. Зокрема, ст. 3 Основного Закону проголошує, що «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», і «держава відповідає перед громадянами за свою діяльність» [6, с. 448–449].

Згадані принципи є нормою, мірилом і становлять цінність для законодавств багатьох сучасних європейських країн.

Європейські цінності визначають як сукупність або систему аксіологічних максим [11], основних принципів облаштування сім'ї, суспільства і держави, політико-економічних, правових, культурних, етичних та інших норм, що об'єднує більшість жителів Європи (і, ширше, «західного світу»), яка є основою їх ідентичності [12].

У статті 2 Договору про ЄС після внесення змін, передбачених Лісабонським договором, це сформульовано таким чином: «Цінностями, на яких заснований Союз, є повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства закону і поваги прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для сукупності держав-членів, яка характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю і рівністю між жінками і чоловіками».

Водночас слід звернути увагу на те, що стосовно деяких із вказаних цінностей відбувається підміна понять, зокрема, використання поняття «права людини» часто в європейській традиції відбувається із зазіханням на ці права, що має назву свободи вибору. Принаймні такий вигляд це має з позиції вітчизняної правової традиції, яка засновується на дещо інших ідеологічних засадах.

Суспільна ідеологія зазвичай проявляється через суспільну свідомість. У більшості західних суспільств панують ідеології, основою яких є лібералізм. Лібералізм став найуніверсальнішою ідеологією. Як ідеологія він вийшов на рівень близький із релігіями, адже опинився за межами політичної ідеології, ставши дійсно ідеологією суспільства. Кожне з суспільств має свої варіації ліберальної ідеології, проте пріоритет прав людини, свободи, конкуренції, приватної власності — ознака фактично кожного західного суспільства, а це і є основні постулати лібералізму [1].

Водночас не слід залишати поза увагою дієвість так званих подвійних європейських стандартів стосовно окремих суб'єктивних прав, що вже сформувалося в окрему ідеологію лібералізму, яка може призвести до моральної кризи нашого суспільства.

Термін «*double standard*» з'явився у сучасному значенні в англійській мові в середині XIX ст., спочатку для позначення нерівних моральних вимог до чоловіків і жінок [13]. Поняття «подвійний стандарт», або «подвійна мораль», використовується як критичний термін для позначення дискримінаційних підходів до оцінки дій і прав груп, населення, країн, рас, які поширені і застосовуються на практиці, але часто офіційно заперечуються. Подвійні стандарти характеризуються неоднозначним застосуванням принципів, законів, правил, оцінок до однотипних дій різних суб'єктів залежно від ступеня лояльності цих суб'єктів або з інших міркувань вигоди для того, хто оцінює [14, с. 60].

У юридичній літературі наголошується, що європейські стандарти — це передусім нематеріальні речі, певні духовні і моральні цінності, серед яких і толерантність [8]. Толерантність, на нашу думку, і є тією загрозою, яка послаблює авторитет і цінність справжніх прав людини на користь окремих відхилень, так званих аномалій у праві.

Папа Іоанн Павло II, висловлюючи своє критичне ставлення до вказаного, зазначав, що кризою у сфері прав людини стала проблема морального та етичного характеру, зникла істина про людину, до заперечення якої призвів «релятивістський лібералізм» [15, с. 634].

Одним із таких руйнівних нав'язаних нам «стандартів» є — людині можна все. Звідси — сплеск злочинності, у тому числі на сексуальному ґрунті, звідси — руйнування суспільної моральності, що є імунною системою суспільства, і, як наслідок, загибель самого суспільства [16, с. 55].

Наведемо деякі приклади подвійних європейських стандартів, що характерні ліберальній ідеології.

Російські експерти спостерігають принаймні декілька практик, які викликають різке суспільне неприйняття на пострадянському просторі, але які активно впроваджуються у Європі, що впливають із сучасної системи європейських цінностей, а саме: розмивання традиційної сім'ї (зокрема, ювенальна юстиція, одностатеві шлюби), терпимість до пропаганди гомосексуалізму, легалізація «легких наркотиків» [17].

Так, на сьогодні одностатеві шлюби на загальнодержавному рівні реєструються у 18 країнах світу, у більшості штатів США, декількох штатах Мексики, у більшій частині Великої Британії, Нідерландах, Бельгії, Іспанії, Швеції, Португалії, Данії, Франції тощо.

Деякі держави законодавчо легалізують запровадження «нових моделей сім'ї», беручи до уваги розвиток сучасних технологій, а також пануючий у сучасному суспільстві моральний утилітаризм і релятивізм. До таких моделей, зокрема, належать: 1) вільний союз або шлюб між людьми

однієї статі, які бажають усиновити дитину або народити власну за допомогою штучного зачаття у пробірці або сурогатного материнства; 2) неповні сім'ї, тобто сім'ї з одним із батьків, який також бажає усиновити дитину або народити власну за допомогою штучного зачаття у пробірці або сурогатного материнства; 3) сім'ї як у звичайному розумінні, так і вище перераховані союзи, що включають у себе клонування чи отримання методом генної інженерії людські особистості; 4) звичайні союзи (шлюби), в яких практика абортів розглядається як форма контролю народжуваності або ж де практика евтаназії є допустимою для усунення одного з членів сім'ї, чиє існування ускладнює життя іншим членам сім'ї.

Термін «нові моделі сім'ї», як зазначає Хаган Джозеф Х., очевидно, має на меті переконати людей, що ці союзи мають бути сприйняті як морально прийнятні, нарівні зі звичайним поняттям сім'ї, а саме — союзом чоловіка й жінки, які назавжди присвятили себе один одному як чоловік та жінка, відкриті для дару народжування дітей, які об'єднують їх фізично, морально й духовно [18, с. 489–490].

У цьому контексті необхідно наголосити, що права людини починаються з сім'ї. Законодавче визнання абортів, прийняття законів про різні способи штучного запліднення й торгівлі тканинами внутрішньоутробного плоду підтверджує суспільне переконання, що діти є власністю батьків.

Таким чином, за допомогою нормотворчої діяльності деяких держав, які занадто піклуються про права меншин, підрастаюче покоління втягується у систему ліберальних цінностей, які суперечать споконвічному, божественному розумінню сім'ї та здоровому глузду [19, с. 627].

Як наголошує Т. Анатрелла, гомосексуальність має залишатися приватною проблемою, тому що бажання визнати законним одне сексуальне відхилення потягне за собою бажання надати суспільного статусу й усім іншим прибічникам гендерної ідеології [20, с. 157].

Ця руйнівна тенденція ледве не сягнула й України, коли Урядом М. Азарова 10 лютого 2013 р. до Верховної Ради України було подано проект Закону № 2342 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації в Україні», метою якого було, як зазначалося у пояснювальній записці, «врахування міжнародних стандартів та рекомендацій у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина», у цьому випадку такими стандартами вважалися закріплення певних прав за сексуальними меншинами [21, с. 293–294]. Законопроект № 2342 у випадку його схвалення став би проявом зневаги до віри українців та становив би пряму загрозу давній, глибокій християнській традиції та культурі українського народу.

Автори збірника «Право проти ксеноморфів у сфері громадської моральності» вказують, що пропаганда гомосексуалізму порушує свободу переконань і свободу віросповідання людей, які не поділяють «гомосексуальних переконань». Щодо цієї проблеми в більшості випадків увага необґрунтовано приділяється лише одній стороні цього предмета — враховуються інтереси лише гомосексуалістів. При цьому зовсім ігнорується необхідність поваги прав і переконань людей, які дотримуються інших поглядів, тим більше в тих країнах, де абсолютна більшість громадян заперечує проти публічного і, особливо, законодавчого визначення гомосексуальних відносин як соціальної норми, вважаючи їх неприродними, ненормальними, непристойними й аморальними, виступає категорично проти нав'язування дітям таких відносин як нормальних і, тим більше, як прийнятного способу життя.

У демократичному суспільстві громадяни, які негативно оцінюють гомосексуалізм на підставі своїх релігійних переконань, мають повне право на повагу і захист їх релігійних і моральних переконань, право на виховання своїх дітей відповідно до своїх власних релігійних і моральних переконань (п. 3 ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, п. 4 ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права) [16, с. 28–29].

На жаль, цінності світового порядку зміщуються у бік, протилежний від цивільних шлюбів як союзу чоловіка та жінки. Джерело такого натхнення спостерігається у резолюції Європейського Парламенту «Про рівні права для гомосексуалістів і лесбіянок у Європейському співтоваристві», прийнятої 8 лютого 1994 р., країнам — членам ЄС були надані рекомендації усунути всі обмеження щодо укладення шлюбу одностатевими парами та щодо обмеження їх права на батьківство та усиновлення [22, с. 525–526].

З огляду на зазначене складається враження, що у світі посилюється тенденція ставлення до людини лише як до фізичного феномену, втрачається істинна цінність людини, її життя та гідності, спотворюється, зокрема, розуміння свободи та її вищої мети. Тому на шляху євроінтеграції, разом із запозиченням дійсно перспективних і досконалих європейських зразків та стандартів щодо удосконалення українського права і різноманітних державних механізмів, необхідно враховувати й особливості національної ідеології, простежувати спільні та відмінні характеристики в історії, культурі, релігії та світогляді різних країн.

Як справедливо наголошує О. Радченко, у державі й досі немає ґрунтового компаративного аналізу ціннісних орієнтацій громадян в Україні: наскільки вони схожі та відмінні в різних регіонах держави та порівняно з ціннісними орієнтаціями громадян країн західноєвропейської демократії. Які цінності об'єднують і які роз'єднують українське суспільство, які політичні гасла та дії здатні привести нас до демократії, а які — лише завести в глухий кут? На яких цінностях має будуватися українська національна ідея? [23, с. 310].

Особливості традицій, культури, менталітету українського народу є віддзеркаленням характеру правових, моральних, духовних та інших поглядів у суспільстві. Тому й будь-які запозичення європейського досвіду мають бути сприйняті суспільством передусім на ідеологічному рівні, адже подвійні стандарти багатьох європейських країн, що стали частиною їх менталітету, в нашій країні виглядатимуть аномаліями.

#### Список використаних джерел

1. Кириченко Р. Суспільна ідеологія: націонал-демократія як варіант для України / Р. Кириченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mskod.com/suspilna-ideologiya-natsional-demokratiya-yak-variant-dlya-ukrayini/>.
2. Советский энциклопедический словарь / за ред. А. М. Прохорова. — М. : Советская энциклопедия, 1982. — 1599 с.
3. Бабкін В. Д. «Наукова ідеологія» чи «ідеологічна наука»? / В. Д. Бабкін // Правова держава. — К., 1997. — Вип. 8. — С. 70–77.
4. Демократичні цінності Європи: пам'ятка користувачеві / уклад. О. Люба. — Івано-Франківськ : Центр європейської інформації, 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://ukrcei.org/uploads/files/default/demokratichni\\_cinnosti\\_evropi.pdf](http://ukrcei.org/uploads/files/default/demokratichni_cinnosti_evropi.pdf).
5. Михальченко М. І. Україна: ідеологічна або безідеологічна держава? / М. І. Михальченко // Соціологічна наука і освіта в Україні. — 2003. — Вип. 2. — С. 194–200.
6. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: моногр. / М. А. Козловець. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. — 558 с.
7. Кампо В. Стан і перспективи запровадження європейських спільних демократичних цінностей в Україні: практика Конституційного Суду України // Юридичний журнал. — 2003. — № 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3994>.
8. Історія та практика державного управління і місцевого самоврядування в Україні / М. О. Багмет, В. М. Ємельянов. — Миколаїв : Видавництво МДГУ. — 2006. — II т. — 292 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://buklib.net/books/35885/>.
9. Петришин О. В. Правова ідеологія // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К. : Юридична думка, 2012.
10. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки : проект Закону України від 6 квітня 2015 р. № 2558 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_2?id=&pf3516=2558&skl=9](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2558&skl=9).
11. Общечеловеческие ценности // Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. — Мн. : Изд. В. М. Скаун, 1999. — 896 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.e-reading.club/book.php?book=149350>.
12. Рубинский Ю. И. Европейские ценности / Ю. И. Рубинский // Вестник Европы. — 2009. — № 26–27 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://magazines.russ.ru/vestnik/2009/26/ru3.html>.
13. Diary of Kitty Trevylyan, Winifred Bertram. The Draytons and the Davenants: The story of a civil wars. — New York : M.W. Dodd, 506 Broadway, 1866. — 509 с.

14. *Двойная мораль* // Большой словарь русских поговорок. / В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина. — М. : Олма Медиа Групп, 2007. — 785 с.
15. *Льовева А. К.* Права человека: их основание / А. К. Льовева ; пер. В. Тимофеевой // Лексикон: Дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики. — М. : Изд-во Францисканцев, 2009. — С. 633–648.
16. *Право против ксеноморфов в области общественной нравственности: Методология противодействия* : сб. материалов / отв. ред. и сост. д-р юрид. наук, проф. М. Н. Кузнецов, д-р юрид. наук И. В. Понкин. — М. : Регион. фонд поддержки мира и стабильности во всем мире; Ин-т гос.-конфесс. отношений и права, 2007. — 454 с.
17. *Трачук Ю.* Европейские ценности — это вовсе не «баварское пиво» и «французские круассаны» / Ю. Трачук [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.iarex.ru/society/41514.html>.
18. *Хаган Джозеф Х.* Новые модели семьи / Хаган Джозеф Х. ; пер. М. Печерской // Лексикон: Дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики. — С. 489–493.
19. *Корнас-Белла Д.* Права ребенка, сексуальное насилие и эксплуатация / Д. Корнас-Белла ; пер. Т. Никитинской // Лексикон: Дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики. — С. 615–632.
20. *Анатрелла Т.* Гомосексуальность и гомофобия / Т. Анатрелла // Лексикон: Дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики. — С. 151–164.
21. *Львова О. Л.* Принцип рівності у праві: теорія і практика : моногр. / О. Л. Львова ; за ред. Н. М. Оніщенко. — К. : Юридична думка, 2014.
22. *Полаино-Лоренте А.* Однополый «брак» / А. Полаино-Лоренте ; пер. Е. Июльской // Лексикон: Дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики. — С. 525–536.
23. *Радченко О. В.* Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення: моногр. / О. В. Радченко. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. — 380 с.

#### **Львова О. Л. Правова ідеологія як ціннісна складова євроінтеграційних процесів**

У статті звертається увага на актуальність досліджуваної теми з огляду на жваві євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, адже для нашої держави важливою є імплементація найкращих міжнародних зразків права до власного законодавства. Визначальна роль у цьому належить ідеології, яка формується внаслідок практичного освоєння духовної культури суспільства, пануючих у ньому політичних, моральних, естетичних, правових, релігійних та інших поглядів і цінностей. Водночас зауважується, що держава повинна мати обґрунтовану, ціннісно-орієнтовану ідеологію з метою запобігання проникненню до вітчизняного законодавства так званих подвійних європейських стандартів, які суперечать українській традиції, вірі, культурі та моральним засадам суспільства. З огляду на це необхідним є ґрунтовний компаративний аналіз ціннісних орієнтацій громадян в Україні та громадян країн західноєвропейської демократії.

*Ключові слова:* ідеологія, правова ідеологія, права людини, подвійні стандарти, цінності, європейські цінності.

#### **Львова Е. Л. Правовая идеология как ценностная составляющая евроинтеграционных процессов**

В статье обращается внимание на актуальность исследуемой темы, учитывая оживленные евроинтеграционные процессы, происходящие в Украине, ведь для нашего государства важна имплементация лучших международных образцов права в собственное законодательство. Определяющая роль в этом принадлежит идеологии, которая формируется в результате практического освоения духовной культуры общества, господствующих в нем политических, нравственных, эстетических, правовых, религиозных и других взглядов и ценностей. В то же время отмечается, что государство должно иметь обоснованную, ценностно-ориентированную идеологию с целью предотвращения проникновения в отечественное законодательство так называемых двойных европейских стандартов, которые противоречат украинской традиции, вере, культуре и моральным принципам общества. Учитывая это, необходимым является основательный компаративный анализ ценностных ориентаций граждан в Украине и граждан стран западноевропейской демократии.

*Ключевые слова:* идеология, правовая идеология, права человека, двойные стандарты, ценности, европейские ценности.

**Lyova O. Legal ideology as a valuable component of the European integration processes**

The article draws attention to the relevance of the research topic, given the lively European integration processes in Ukraine, because Ukraine is an important interpretation of the best international samples right in their own legislation. The defining role in this ideology, which results from the practical development of spiritual culture of society, the prevailing political, moral, aesthetic, legal, religious and other beliefs and values. At the same time it is noted that a state must have a legitimate, value-oriented ideology to prevent penetration into the domestic legislation of the so-called double European standards, which are contrary to the Ukrainian tradition, faith, culture and moral principles of society. Given this, it is necessary a thorough comparative analysis of the value orientations of citizens in Ukraine and citizens of Western European democracy.

Key words: ideology, legal ideology, human rights, double standards, values, European values.

УДК 340.1

*Лариса Олександрівна Макаренко,  
старший науковий співробітник  
відділу теорії держави і права  
Інституту держави і права  
ім. В. М. Корецького НАН України,  
кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник*

## ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Особливістю нової соціокультурної дійсності є насамперед те, що наше суспільство активно формує нову культурну реальність, яка характеризується і новими стосунками між людьми в цілому, новими умовами свого розвитку, особливою системою цінностей, норм і правил, культурних потреб і засобів їх задоволення. Коли ці норми та правила перетворюються на внутрішню програму поведінки людини (особистості), вони забезпечують узгодження функціонування, стабільність і надійність певної сфери соціуму.

Після проголошення незалежності України дедалі більшої сили й розмаху в духовно-культурному житті набули три складні, суперечливі та неоднозначні процеси: перегляд, переосмислення та переоцінка донедавна панівних поглядів, орієнтирів, настанов поведінки; повернення традиційних цінностей національної культури, відтворення релігійних і національних форм світосприйняття; проникнення та адаптація на національному ґрунті нової системи цінностей, які характерні для духовно-культурного життя західної цивілізації [1, с. 172, 178].

Будь-яке суспільство, щоб стати нацією, крім об'єднання спільними економічними інтересами, повинно інтегруватися ще й додатковими зв'язками, як то спільністю мови, культури, особливостями національного менталітету, своєю самоідентифікацією [2]. Ігнорування цих зв'язків, байдуже ставлення до питань формування ідеології державотворення (в Україні має ще назву — національна ідея), яка згуртувала б націю, призводить до розшарування суспільства на групи, клани, регіональні, етнічні утворення, а це вже становить небезпеку самому існуванню держави, веде до послаблення стабільності суспільної системи в цілому.

Нація не може існувати ні без спільної культури (мови, цінностей, звичаїв, міфів, символів тощо), ні без спільного політичного життя громадян. Але основою суспільної культури мала б бути мова і культура титульного етносу, збагачена духовними надбаннями інших народів, які населяють країну. Модерна українська нація за сприяння держави та громадянського суспільства повинна сформувати таку культуру на основі українських цінностей, мови і традицій.